

**САНХҮҮГИЙН БАЙГУУЛЛАГЫН ДАМПУУРЛААС ҮҮССЭН
ХОХИРЛЫГ БАРАГДУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ
ТАЛААРХ ЗАРИМ ОРНЫ ТУРШЛАГА
/АНУ, ЯПОН УЛСЫН ЖИШЭЭН ДЭЭР/**

/Харьцуулсан судалгаа/

Ц.Норовдондог (Ph.D), Д.Байгалмаа, Г.Гэрэл

Судалгааны арга зүй

Судалгааны захиалгын дагуу судлагдахууныг доорх 2 үндсэн асуудлын хүрээнд тоймлон судалгааг хийлээ. Үүнд:

- Санхүүгийн байгууллагын хямрал болон тэдгээрийг дампуурахад Засгийн газраас авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээний талаарх зарим орны туршлага,
- Санхүүгийн байгууллагын дампуурлаас урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний талаарх зарим орны туршлага

Судалгаанд хамрагдсан орнуудыг сонгохдоо банк санхүүгийн томоохон хямралууд гарч байсан, тухайн үед авч байсан арга хэмжээ, төрийн зохицуулалт нь харьцангуй үр дүнтэй байсан гэдэг талаас нь харж АНУ, Япон улсуудыг сонгон авсан болно.

АНУ-ын санхүүгийн байгууллагуудын хямралыг судлахдаа хадгаламж, зээлийн хоршоод болон хадгаламжийн байгууллагуудын хямралын талаар голлон тусгасан. Учир нь, бусад банк бус санхүүгийн байгууллагууд, дагнасан санхүүгийн арилжааны байгууллагуудын хувьд өөрийн болон томоохон санхүүжигчээс эх үүсвэрээ бүрдүүлэн үйл ажиллагаа явуулахдаа эрсдэлээ өөрсдөө хүлээдэг гэсэн утгаар нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх нөлөөлөл, хохирол нь харьцангуй бага гэж үзсэн болно. АНУ-ын туршлагыг судлах явцад ихэвчлэн банк болон хадгаламж, зээлийн хоршоодын дампуурлын хохирлыг барагдуулахтай холбоотой авсан арга хэмжээнүүдийн талаарх мэдээлэл олдож байв. Харин Япон улсын хувьд банк санхүүгийн байгууллагуудын хямралын үед авах арга хэмжээг нийтлэг байдлаар зохицуулсан нь ажиглагдаж байв. Эдгээр орнуудад ерөнхийдөө банк, санхүүгийн байгууллагын дампуурлын үед авах арга хэмжээний эрх зүйн зохицуулалт, эрсдлээс урьдчилан сэргийлэх болон хохирол барагдуулах тогтолцоо зах зээлийн жам ёсны дагуу бүрдсэн байгаа нь харагдаж байна.

Судалгааны дүгнэлт: Судалгаанаас дүгнэхэд, АНУ нь хадгаламж зээлийн хоршоодын хямралыг зохицуулахдаа цаг үеийн шинжтэй зохицуулалт, шийдвэрүүдээс гадна Дампуурлын хууль /Bankruptcy kod/-ийг гол болгон, үйл ажиллагааг нь сэргээн дампуурлаас гаргах, үйл ажиллагааг нь сэргээх боломжгүй болсон компаниудыг битүүмжлэн, хөрөнгийг нь худалдан борлуулах замаар харилцагчдын хохирлыг барагдуулах арга хэмжээг авсан байна. АНУ-ын төр нь эдгээр үйл ажиллагаанд зөвхөн зохицуулагчийн үүрэг гүйцэтгэсэн ба мөнгөн хэлбэрээр хохирлыг барагдуулаагүй юм байна. Харин Япон улсын хувьд хадгаламжийн даатгалын тогтолцоо бүрэлдэн тогтсон учраас хохирлыг даван туулахад харьцангуй хялбар байсан гэж үзэж болох юм. Өөрөөр хэлбэл, *Хадгаламжийн даатгалын корпорациар* дамжуулан Засгийн газрын батлан даалтаар Японы Төв банк болон Иргэдийн санхүүгийн байгууллагаас хохирлыг барагдуулах, мөн төлбөрийн чадваргүй болсон, цаашид төлбөрийн чадваргүй болох магадлалтай банк, банк бус санхүүгийн байгууллагуудыг нэгтгэх, санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх зэргээр хямралыг даван туулжээ.

АНУ, Япон улсууд нь санхүүгийн институтээ дампуурлаас хамгаалах төрийн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэхдээ хяналт шалгалтыг сайжруулах, хадгаламжийн даатгал хийх нийтлэг аргуудыг хэрэглэж байна. Эдгээр аргууд нь олон улсад төдийгүй манай улсад ч хэрэглэж эхэлж байгаа нийтлэг аргууд юм.

Нэг. АНУ-ЫН ТУРШЛАГА

1.1. АНУ-ын банк бус санхүүгийн байгууллагын хямрал болон тэдгээрийг дампуурахад Засгийн газраас авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээнүүд

Тус улсад 1980-аад онд хадгаламж зээлийн хоршоод олноор байгуулагдаж байсан бөгөөд дараа нь олноороо дампуурсан түүх байдаг. Тоон мэдээллийн хувьд, 1980-1990 оны хооронд 3, 234 хадгаламж, зээлийн хоршооноос 750 орчим нь үйл ажиллагаагаа зогсоосон байна²³. Манай улсын хувьд хадгаламж, зээлийн хоршоодын дампуурлын шалтгаан нь гэмт хэргийн шинжтэй байсан бол АНУ-ын хадгаламж, зээлийн хоршоодын дампуурал нь арай өөр шинжтэй юм. Тэдгээрийн дамруурсан шалтгаан нь үл хөдлөх хөрөнгө, өндөр эрсдэлтэй компаниудын өрийн бичигт хөрөнгө ихээр оруулсан болон тухайн компаниудын өрийн бичиг үнэгүйдэж, санхүүгийн зах зээл хямралд орсонтой холбоотой юм. Түүнчлэн, татварын шинэчлэл, төрийн хэт оролцоо, инфляци, хүүгийн хувь хэмжээний өсөлтүүд нөлөөлсөн гэж үздэг.

АНУ-д хадгаламж зээлийн хоршоо болон хадгаламжийн байгууллагууд нь санхүүгийн институтын хувьд гишүүдээсээ хадгаламжийн эх үүсвэр татан төвлөрүүлж, түүнийгээ гишүүдээсээ моргажийн зээл, автомашин болон бусад хувийн хэрэглээний зээл болгон гаргах үйл ажиллагаа явуулдаг. Үндсэн зорилго нь иргэдэд ирээдүйн хуримтлал бий болгох, орон байр худалдан авахад нь туслах зорилгоор хоршооны гишүүд нь өөрсдөө хамтын удирдлагыг хэрэгжүүлж, ашгийн бус харилцаан дээр зохион байгуулагдсан институт юм. Банкууд нь хувь хүн болон бизнест зориулсан олон төрлийн бүтээгдэхүүн санал болгодог бол хадгаламж зээлийн хоршоод нь анхандаа зөвхөн моргажийн зээлд гол анхаарлаа хандуулж байлаа. Тэд үзэхдээ өөрсдийн үйл ажиллагаагаа ашгийн төлөөх санхүүгийн үйлдвэрлэл биш харин нийгмийг шинэчлэх хүчин чармайлтын нэг хэсэг гэж үздэг байв.

1960 оны эхээр хадгаламж татахад голчлон чиглэж байсан учраас энэ нь арилжааны банкуудтай өрсөлдөөнийг бий болгож, хадгаламжийн хүүг хэт өсгөх шалтгаан болсон учраас 1966 онд АНУ-ын Конгрессоос хадгаламжийн хүүгийн хувь хэмжээнд хязгаар тогтоосон. 1966-1979 онуудад, хүүгийн хувь хэмжээнд хяналт тавьж байгаа энэ шийдвэр нь урьд байгаагүй нөхцөл байдлыг бий болгосон. Эдийн засгийн өсөлт удааширч, инфляци өссөн. Эдгээр нөхцлүүд нь эдийн засгийг зогсонги байдалтай болгож, энэ нь хадгаламж зээлийн хоршоодын санхүүд эргээд нөлөөлж эхэлсэн. Иймээс хадгаламж эзэмшигчид данснаасаа хуримтлалаа буцаан татаж, зуучлалыг цуцлах процесс явагдаж эхлэх үед зохицуулагчид хадгаламжинд төлж байгаа хүүгийн хувь хэмжээг уян хатан байдлаар хянаж, зохицуулсаар байсан хэдий ч хүүгийн хувь хэмжээ өсөж, эдийн засгийн өсөлт удааширсан нь моргажийн зээлээр дагнасан хүмүүст орлогын боломж нь хязгаарлагдах нөхцлийг бий болгосон. Эдийн засгийн эдгээр нөхцлийн хариу үйлдэлд хадгаламж зээлийн хоршоодын менежерүүд хэд хэдэн шинэ санаачилгыг эхлүүлсэн. Уламжлалт бус моргажийн хэлцэл, хүү авчирдаг данс, хуримтлал тусгаарлах, бизнесийн зээл олгох гэх мэт. Энэ нь хөрөнгийг тогтвортой байлгах, ашиг орлогыг нэмэгдүүлэхэд нөлөөлж байсан хэдий ч 1970-аад оны сүүлээр дахин уналтанд орж эхэлсэн. Хадгаламжийн байгууллагуудын санхүүгийн үзүүлэлтүүд өсөлтгүй мөртлөө, зохицуулалтын албадлагын арга хэмжээний доор хэсэг хугацаанд намжмал байдалтай болсон. Энэ нь Америкийн баруун хэсгийн томоохон хоршоодод их тохирч байсан ба тэдний зээлжүүлэх чадвар бага зэрэг нэмэгдэж байсан. 1979 онд хүүгийн хувь хэмжээ өсөх, инфляци өсөх үзэгдэл дахин эхэлсэн ба энэ үед газрын тосны үнэ нэмэгдсэн нь хадгаламж зээлийн хоршоодын уналтыг эхлүүлсэн. Эцэст нь, Конгрессоос төрийн зохицуулалт хийж, 1980 онд цаг үеийн шинж чанартай “Хадгаламжийн Институтын Төрийн зохицуулалт, Мөнгөний Хяналтын журам” гаргасан.

²³http://en.wikipedia.org/wiki/Savings_and_loan_crisis

Конгрессоос 1989 онд “Санхүүгийн институтын шинэчлэл, сэргээн босголт, албадлагын арга хэмжээ авах тогтоол” /Financial Institutions Reform, Recovery and Enforcement Act/-ыг гаргасан ба үүнд тусгагдсан гол асуудал нь:

1. Холбооны Орон Сууцны Зээлийн Банкны Зөвлөл /Federal Home Loan Bank Board/ болон Холбооны Хадгаламж, Зээлийн Хоршооны Даатгалын Корпораци /Federal Savings and Loan Insurance Corporation/-ийг тус тус татан буулгасан.
2. Нэгдсэн Улсын Сангийн Яаманд Хадгаламжийн Хяналтын алба /Office of Thrift Supervision/-ыг бий болгож, хадгаламжийн байгууллагуудыг зохицуулах, шалгах, удирдах эрхийг олгосон.
3. Татан буулгасан Холбооны Орон Сууцны Зээлийн Банкны Зөвлөлийн оронд Холбооны Санхүүгийн Зөвлөл /Federal Housing Finance Board/-ийг бие даасан агент болгон үүсгэн байгуулж, АНУ дахь орон сууцны зээл болон нийтлэг зээлийн томоохон хамтын эх үүсвэрүүдэд төлөөлөх эрхийг олгосон.
4. Татан буулгасан Холбооны Хадгаламж, Зээлийн Хоршооны Даатгалын Корпорацийн оронд Хадгаламжийн Холбооны Даатгалын Сан /The Savings Association Insurance Fund/-г үүсгэн байгуулсан. Энэ сан нь Холбооны Хадгаламжийн даатгалын Корпораци /Federal Deposit Insurance Corporation/-ийн удирдлаган доор үйл ажиллагаагаа явуулдаг ба 100,000\$ хүртэлх хадгаламжийг даатгадаг байв.
5. Хадгаламж зээлийн хоршоодын дампууралтай холбоотойгоор зохицуулах үүрэг бүхий The Resolution Trust Corporation /Шийдвэр гүйцэтгэлийн итгэмжлэгдсэн корпораци/-ыг 1989 оны 1 сард үүсгэн байгуулсан ба нийтдээ 460 тэрбум долларын үнэлгээ бүхий хөрөнгийг борлуулах, 225 тэрбум долларын хадгаламжийн өр төлбөрийг барагдуулах ажлуудыг хийж гүйцэтгэсэн. 1995 оны 12 сар хүртэл үйл ажиллагаа явуулсан.
6. Барьцаа хөрөнгийн үнийг бууруулах, өрхийн орлогыг тогтворжуулахад дэмжлэг болгох зорилгоор Freddie Mac, Fannie Mae компаниудад нэмэлт үүрэг хариуцлагыг өгсөн. Эдгээр нь улсаас ивээн тэтгэгддэг үл хөдлөх хөрөнгийн зээлийн хувийн компаниуд юм. Улсаас тэднийг 150 тэрбум ам. доллараар дэмжсэн бөгөөд эдгээр агентлагийн гурван жилийн алдагдал нь одоо 200 тэрбум ам. долларт хүрсэн байна.

АНУ нь хадгаламж зээлийн хоршоодын хямралыг зохицуулахдаа цаг үеийн шинжтэй дээрх шийдвэрүүдээс гадна Дампуурлын хууль /Bankruptcy code/-ийг гол болгон, хөрөнгө оруулалт хийх боломжтой иргэд, байгууллага тухайн компанийн хувийг эзэмшиж, дахин хөрөнгө оруулалт хийх замаар үйл ажиллагааг нь сэргээн дампуурлаас гаргах, хувьцаагаа худалдан алдагдлаа нөхөх арга замуудыг хайж байсан. Харин үйл ажиллагааг нь сэргээх боломжгүй болсон компаниудыг битүүмжлэн, дээрх байгууллагуудын тусламжтайгаар хөрөнгийг нь худалдан борлуулж харилцагчдын хохирлыг барагдуулсан байна. АНУ-ын төр нь эдгээр үйл ажиллагаанд зөвхөн зохицуулагчийн үүрэг гүйцэтгэсэн ба мөнгөн хэлбэрээр хохирлыг барагдуулаагүй юм байна.

Харин мөнгөн хэлбэрээр дампуурсан банкуудын хохирлын 20 орчим хувийг /1980-1985 оны дундаж үзүүлэлтээр/ хадгаламжийн даатгалаар барагдуулж, хямралыг давсан боловч энэ аргыг хадгаламж, зээлийн хоршоодын хувьд хэрэглэхэд хүндрэлтэй байсан. Учир нь 1989 оноос өмнө хадгаламж, зээлийн хоршоод нь хадгаламжаа даатгуулахдаа сайн дурын үндсэн дээр даатгуулдаг байсан тул даатгалын санд хуримтлал үүсгээгүй байсан байна.

Дампуурлын эрх зүйн орчны талаар:

АНУ-ын Үндсэн хуульд Конгресс ямар чиглэлээр хууль гаргаж болох, ямар чиглэлээр гаргаж болохгүйг тодорхойлсон байдаг. Үндсэн хуулийн 1 дүгээр зүйлийн 9 дүгээр хэсэгт Конгрессийг тодорхой төрлийн хууль батлахыг хориглосон байдаг бол, 8 дугаар хэсэгт Конгрессийн хууль баталж болох салбаруудыг жагсаасан байдаг. Тэгвэл дампуурлын асуудал нь Конгрессын баталж болох жагсаалтанд ордог ба үүнийг хуульчлахдаа Үндсэн хуулийн 1.8.4-т “Конгрессоос нэгдсэн улсын нутаг дэвсгэрт нэгэн адил үйлчлэх дампуурлын хуулийг тогтооно” гэж заасан байдаг. Үүний дагуу тус улс нь 1801 оноос хойш хэд хэдэн удаа дампуурлын эрх зүйн баримт бичгийг өөрчилж, түүнчлэн 1978 оны “Дампуурлын шинэчлэлийн баримт бичиг” /Bankruptcy Reform Act/-ийг гол болгон шинэчлэн найруулсан “Дампуурлын хууль” /Bankruptcy Code/-ийг ашиглаж байна. Энэ хуульд мөн хэд хэдэн удаа өөрчлөлт орсон ба хамгийн сүүлд 2005 онд “Дампуурлаас урьдчилан сэргийлэх, хэрэглэгчдийг хамгаалах баримт бичиг” /BAPCPA/-ийг баталсантай холбоотой нэмэлт өөрчлөлт орсон.

“Дампуурлын хууль” /Bankruptcy Code/ нь АНУ-ын хуулийн эмхтгэл /US Code/-ийн 11 дэх хэсэгт 9 бүлэгтэй ба 6 бүлэг нь нэхэмжлэлтэй холбоотой заалтууд байдаг бол бусад 3 бүлэг нь ерөнхий дампуурлын заалтууд байдаг.

Дампуурлын эрх зүйн дагуу өмнө нь өр төлбөр бүхий этгээд /зээлдэгч/, нэхэмжлэгч/ зээлдүүлэгч/ хоорондын харилцааг зохицуулахдаа төлбөрийн чадваргүй болсон аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагааг зогсоон дуусгавар болгох сонгодог гэж хэлж болох аргыг хэрэглэдэг байсан бол 1933 оны АНУ-ын дампуурлын хуулинд дахин хөрөнгөжүүлэх, сэргээн босгох, шинэчлэн сэлбэх ойлголтыг /энэ нь тухайн үедээ зөвхөн төмөр замын компаниудад үйлчлэх нөхцөлтэй байсан/ оруулснаар дампуурлын эрх зүйн шинэчлэлийн эхлэл тавигдсан гэж үздэг. Улмаар энэ арга нь 1980-аад оноос Австри, Франц, Англи, Унгар, Герман, Япон зэрэг улс орнуудад хэрэглэгдэж эхэлжээ.

Төлбөрийн чадваргүй аж ахуйн нэгжийг дахин хөрөнгөжүүлэх, сэргээн босгох /reorganization/ аргыг хуульчлах болсон шалтгаан нь эдийн засгийн хөгжлийн хүчирхэгжилт, эдийн засгийн том хямралууд болон тэдгээрийн нийгэмд үзүүлэх сөрөг нөлөөллүүд нь төрийн оролцоог шаардах болсонтой холбоотой юм. Практикт дахин хөрөнгөжүүлэх, сэргээн босгох үйл ажиллагаанд зардал гарах нь тодорхой боловч энэ зардлын хэмжээ нь шууд татан буулгалтын нийт эдийн засагт учруулах хохирлоос илүү гарах нь ховор байдаг гэж үздэг.

Дэлхийн улс орнуудын статистикаас харахад шууд татан буулгалтаар нэхэмжлэгч тал нь нэхэмжлэлийнхээ чамлалттай бага хэсгийг эргүүлж авдаг ба татан буулгах үйл явц эхлэх үед тухайн компанийн эд хөрөнгө аль хэдийн ор сураггүй алга болсон байдаг. Жишээ нь, Европын орнуудад хүчин төгөлдөр дууссан дампуурлын хэргүүд дэх нэхэмжлэлийн хангалт дунджаар 15%, Унгар улсад энэ тоо 1%-д ч хүрдэггүй гэсэн тооцоо бий. Дампуурлын эрх зүйн сонгодог арга болох татан буулгалт нь аль болох хамгийн эцсийн арга зам байж, түүнийг хэрэглэхээс өмнө болж бүтэх бололцооны хэрээр оролдож турших хэрэгтэй гэдгийг мэргэжилтнүүд зөвлөдөг.

Хуулийн судлаачдын үзэж байгаагаар Франц, Италийн дампуурлын хуулиуд нь нийгэм, эдийн засгийн ашиг сонирхлыг хамгийн хүчтэй тусгасан гэж үздэг. Өөрөөр хэлбэл, тухайн нэгжийг аврах, үйл ажиллагааг нь тасалдуулахгүй байх, ажлын байруудыг хадгалахыг чухалчилдаг бол нэхэмжлэлүүдийг хангах асуудлыг хамгийн сүүлд тавьдаг. Харин АНУ-ын /мөн Англи, Германы хууль үүнтэй төстэй гэж үздэг/ дампуурлын хуулинд талуудыг тохиролцоонд хүргэх, болж өгвөл татан буулгаж тарж бутралгүйгээр бэрхшээлийг шийдэхэд нь туслах, энэ зүгт тэднийг уриалах, урамшуулах зорилго агуулсан ба талуудыг

холбогч, зуучлагч, мэргэжлийн хүмүүсийн туслалцаа, хамтын ажиллагааны хүрээ, боломжийг өргөтгөх талаас нь мэрийх нь шүүхийн үүрэг байхаар заажээ.

Дампуурлын эрх зүйн үндсэн зарчмуудад нэхэмжлэгчийн нэхэмжлэлийг хангах ба тэдэнтэй адил тэгш харьцах, нэхэмжлэгчийн эрхийг албадсан тооцоогоор хязгаарлах, дамбуурлыг урьдчилан хаах, өр төлбөрийг зохицуулах, дахин сэргээх, өртнийг хэлтрүүлэх, эдийн засгийг цэвэршүүлэх зэрэг аргууд багтдаг.

Төлбөрийн чадваргүй компанийг сэргээх босгох зарчим нь нэлээд чухлаар тавигдаж байгаа бөгөөд АНУ-ын хуулинд сэргээн босгох төлөвлөгөөг шүүгч батлахын тулд уг төлөвлөгөө нь best interest test шалгуурыг хангасан байх ёстой гэж заажээ. /US Code, 11-р бүлэгийн 1129-a-7/

Мөн тус бүлгийн 1129-a-8 дахь заалтаар нэхэмжлэгч нь сэргээн босголтын үр дүнд дор хаяж татан буулгалтаар олж авах байсантай тэнцэх хэмжээний төлбөр өртнөөс авах боломжтой үед /эсвэл бүх нэхэмжлэгч төлөвлөгөөг хүлээн зөвшөөрсөн бол/ шүүх төлөвлөгөөг баталж, сэргээн босгохыг зөвшөөрч болно. Энэ нь сэргээн босгохыг татан буулгахаас муугүй хувилбар байх ёстойг баталгаажуулж байгаа явдал юм.

Дампуурлын хуулийн 11-р бүлэг, 301 дэх заалтаар сэргээн босгох үйл явц өртний сайн дурын хүсэлтийн үндсэн дээр эхлэнэ гэж заасан бол 303 дахь заалтаар сайн дурын бус дамбуурал зарлахыг тодорхой нөхцлүүд биелсэн тохиолдолд нэхэмжлэгчид компанид тулгаж болно. Үүнд:

- Хэрэв тухайн өртөн 12-оос цөөн нэхэмжлэгчтэй байвал аль ч нэхэмжлэгч нь ганцаараа, хэрэв түүнээс олон байвал дор хаяж 3 нэхэмжлэгч хамтран сэргээн босголт хийхийг шаардсан хүсэлт гаргаж болно.
- Хүсэлт гаргагчдыг төлөөлж буй нийт нэхэмжлэлийн шаардлага 10,000 ам. доллароос багагүй байна гэх мэт.

1.2. АНУ-ын санхүүгийн институтын дамбуурлаас урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ

Тус улс нь төрийн зохицуулалтаар дамжин санхүүгийн институтээ дамбуурлаас сэргийлэхдээ нийтлэг байдлаар доорх аргуудыг хэрэглэж байна. Үүнд:

1. Хяналт шалгалт - Санхүүгийн институт, түүн дотроо хадгаламж татдаг байгууллагууд нь бусдын мөнгөөр бизнес эрхэлдэг тул түүнийг төрөөс зохицуулж, шалгуур тавьж хянаж байх шаардлага гардаг.
2. Хадгаламжийн даатгал - Хадгаламжийн байгууллагуудад олон тооны хүмүүс итгэн мөнгөө хадгалуулдаг бөгөөд тэд өөрсдийн мөнгөний аюулгүй байдлыг хянах нь хүндрэлтэй байдгаас тэдний хадгаламжийг хамгаалах үүргийг төр өөртөө авах шаардлага гардаг.

Хяналт шалгалт:

Санхүүгийн институудад хяналт шалгалтыг тавьж байгаа субъектээр нь 3 ангилж болох юм.

- Зохицуулах байгууллагын хяналт
- Хөндлөнгийн хяналт
- Дотоод хяналт

Тус улсад хадгаламж зээлийн хоршоодод төрийн хяналтыг тавих эрх бүхий субъект нь Хадгаламж, зээлийн хоршоодын үндэсний удирдах газар /National Credit Union Administration/ бөгөөд Нэгдсэн улсын ерөнхийлөгчөөс удирдлагыг томилдог бие даасан байгууллага юм. Тус байгууллага нь Хадгаламж, зээлийн хоршооны хууль /Federal Credit Union Act/, Банкны нууцын хууль /Bank Secrecy Act/ зэргээс гадна тухайн байгууллагын удирдлагаас гаргасан заавар журмын хүрээнд хяналтын үйл ажиллагааг явуулдаг.

Нэгдсэн улсын Хадгаламж, зээлийн хоршооны тухай хууль нь АНУ-ын бүх мужид үйлчилдэггүй. Өөрөөр хэлбэл, Деловэр, Өмнөд Дакота, Вайомин мужуудад нэгдсэн улсын хуулиар бус өөрсдийн нь мужийн хүрээнд хууль эрх зүй үйлчилдэг тул Хадгаламж, зээлийн хоршоодын үндэсний удирдах газраас эрх авдаггүй юм байна.

Банкны нууцын хууль нь мөнгө угаалт, санхүүгийн терроризм, бусад хууль бус санхүүгийн шилжүүлгүүдтэй холбоотой санхүүгийн хямралаас АНУ-ын санхүүгийн системийг хамгаалахад чиглэгдсэн хууль юм. Хадгаламж, зээлийн хоршоодын үндэсний удирдах газраас хоршоодод тодорхой шалгуурыг тавьж, хянан ажилладаг.

Хадгаламж, зээлийн хоршоодын дотоод хяналтыг гишүүд өөрсдөө хянахаас гадна төлөөлөн удирдах зөвлөл, хяналтын зөвлөл нь хянан ажилладаг. Дээрх 2 хяналтын хэлбэрүүд нь ерөнхийдөө манай улстай төстэй.

Хөндлөнгийн хяналтыг тус улсын Холбооны Нөөцийн систем, Холбооны Хадгаламжийн Даатгалын Корпораци зэрэг байгууллагуудаас тухайн байгууллагын орлогын санхүүгийн байдлын талаарх улирлын тайланд үндэслэн хийдэг.

Хадгаламжийн даатгал:

Олон улсад банк, санхүүгийн байгууллага, ялангуяа хадгаламжийн байгууллагуудын дампуурлаас сэргийлэх арга хэмжээний нэг нь даатгал бөгөөд түүн дотроо хадгаламжийн даатгал нь шалгарсан арга юм. Хадгаламжийн даатгалын олон хэлбэр, олон аргууд байдаг бөгөөд тэдгээрийн хамгийн үр ашигтай, олон улсад хэрэглэж байгаа системүүд нь Хадгаламжийн даатгалын улсын байгууллага /АНУ/, Хадгаламжийн улсын банк /Герман/, Хадгаламж хөлдөөх арга /Япон/ зэрэг аргууд байх ба үүнд нийцсэн эрх зүйн болон институциональ бүтэц бий болсон байдаг байна. Хадгаламжийн даатгал нь санхүүгийн салбарыг системийн хямралаас сэргийлэхээс гадна жижиг хадгаламж эзэмшигчдийг хамгаалахад чиглэгдсэн байдаг.

Хадгаламжийн даатгалын тухай ойлголт нь анх АНУ-д бий болсон бөгөөд энэ нь 1800 онд үүсэлтэй гэж судлаачид үздэг. 1989-2006 оны хооронд Холбооны Хадгаламжийн Даатгалын Корпораци /Federal Deposit Insurance Corporation/ нь Банкны даатгалын сан /BIF/, Хадгаламжийн холбооны даатгалын сан /SAIF/ гэсэн 2 хэсэгтэй байсан. 1990–ээд оны үед SAIF-ийн даатгалын хураамж нь BIF-ийн даатгалын хураамжаас 1,5 дахин илүү байсан ба эдгээр сангуудын зорилго нэг тул даатгалын хураамжийн хэмжээг адил болгох шаардлага гарснаас эдгээр сангуудыг нэгтгэсэн. Хадгаламжийн даатгал нь даатгуулсан хадгаламжийн байгууллагуудын шимтгэлээр санхүүжиж, энэ нь даатгалын компаниудын үйл ажиллагааны зардал болох, хадгаламжийн даатгалын алдагдлыг нөхөх, хадгаламжийн даатгалын компанийн хадгаламжийн сангийн нөөцийг бий болгоход чиглэгддэг. АНУ-д Холбооны Хадгаламжийн Даатгалын Корпораци нь гишүүн банк болон хадгаламжийн байгууллагуудаас даатгалын хураамж авч, 250,000 хүртэлх ам. долларын хадгаламжийг даатгадаг. Тус улсын нийт хадгаламжийн 80 хувь, нийт хадгаламж эзэмшигчдийн 99 хувь нь даатгагдсан. Хадгаламжийн даатгалд тогтоож байсан хязгаарыг түүхчилсэн байдлаар харуулахад:

Хадгаламжийн даатгалын хязгаар

- 1934 - \$2,500
- 1935 - \$5,000
- 1950 - \$10,000
- 1966 - \$15,000
- 1969 - \$20,000
- 1974 - \$40,000

- 1980 - \$100,000
- 2008 - \$250,000

Энэхүү хязгаарын доторх бүх хадгаламжууд данс бүрээр даатгуулах ба үүнээс дээш дүнтэй хадгаламжууд даатгалд хамрагдахгүй. Гэхдээ хязгаараас давсан дүнтэй хадгаламжтай мөртлөө тухайн банкнаас зээл авсан, тэр банк нь дампуурч байгаа бол банкнаас авсан зээлийн өрөөс хадгаламжийх нь хэмжээг хасч тооцдог тул ийм хадгаламж эзэмшигчид нь мөн хамгаалагдсан байдаг. Хэрэв нэг хүн нэг банкинд хэд хэдэн хадгаламжийн данстай бол даатгуулах нийт хэмжээ нь 250, 000 ам. доллар. Харин гэр бүлийн гишүүдийн нэрээр өөр өөр данстай бол данс тус бүрт даатгал хийгдэнэ. Мөн нэг хүн хэд хэдэн банкинд хадгаламжтай бол данс тус бүрт даатгал хийгдэнэ.

Хадгаламжийн даатгалын корпорациас тухайн банк, банк бус санхүүгийн байгууллагын эрсдэлд суурилсан капиталжсан хөрөнгийн харьцааны түвшнээс хамаарч хөрвөх чадварын хэмжээнд шаардлага тавьдаг. Капиталжсан хөрөнгийн харьцааны түвшин нь активын чанараас хамаарна.

Хүснэгт 1. Капиталжсан хөрөнгийн харьцааны ангилал

	<i>Хөрвөх чадвар</i>
Сайн хөрөнгөтэй /well capitalized/	10%, түүнээс дээш
Хангалттай хөрөнгөтэй /adequately capitalized/	8%, түүнээс дээш
Дунд зэргийн хөрөнгөтэй /undercapitalized/	8%-аас доош
Дундаас доош хөрөнгөтэй /significantly undercapitalized/	6%-аас доош
Муу хөрөнгөтэй /critically undercapitalized/	2%-аас доош

Хадгаламжийн даатгалын шимтгэлийг мөн капиталжсан хөрөнгийн түвшнээс хамааруулж доорх байдлаар тогтооно. Энэ нь санхүүгийн байгууллагуудыг сайн хөрөнгөтэй байх хөшүүргийг бий болгодог.

Хүснэгт 2. Капиталжсан хөрөнгийн харьцааны ангилал

	<i>Даатгалын шимтгэл, хураамж</i>
Сайн хөрөнгөтэй /well capitalized/	3-5 цент
Дунд зэргийн хөрөнгөтэй /undercapitalized/	6-8 цент
Муу хөрөнгөтэй /critically undercapitalized/	9-12 цент

Хоёр. ЯПОН УЛС

2.1. Япон улсын санхүүгийн хямралын үе шат болон санхүүгийн байгууллага дампуурахад Засгийн газраас авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээнүүд

XX зууны сүүлээр Япон улсад санхүүгийн хямрал болсноор жижиг, дунд санхүүгийн байгууллагуудаас эхлэн том хэмжээний санхүүгийн байгууллагууд дампуурч байсан. Тиймээс Японы Засгийн газраас асуудлыг шийдвэрлэх олон төрлийн арга хэмжээнүүдийг авч хэрэгжүүлж байв. Үүнд: 1998 онд шинээр батлагдсан “Санхүүгийн сэргээн босгох тухай хууль” /Financial Reconstruction Act/-ийн дагуу богино хугацааны арга хэмжээнээс эхлэн 2000 онд нэмэлт өөрчлөлт оруулсан “Хадгаламжийн даатгалын тухай хууль” /Deposit Insurance Law/-ийн дагуу урт хугацааны арга хэмжээнүүдийг авч хэрэгжүүлж, хадгаламжийн даатгалын систем, санхүүгийн байгууллагын дампуурлыг хянан шийдвэрлэх зэрэг асуудлыг хуулиар зохицуулснаар санхүүгийн аюулгүй байдал, итгэлцлийг тогтворжуулж,

санхүүгийн системийн эрсдлээс урьдчилан сэргийлж чадсан эрх зүйн тогтолцоотой болсон.

Япон улсын дотоодын санхүүгийн хямралыг түүхэн 3 үе шат болгон хуваадаг бөгөөд эдгээр гурван үе шат бүрд санхүүгийн байгууллагын дампуурлын асуудлыг шийдвэрлэхээр авч хэрэгжүүлсэн арга зам бүр харилцан адилгүй байв.

1) Япон улсын санхүүгийн хямралын эхэн үе шат: 1991-1995 оны эхний хагас жил

1990 оны эхээр Япон улсын үнэт цаас, үл хөдлөх хөрөнгийн үнэ буурсан нь үл хөдлөх хөрөнгө, банк, банк бус санхүүгийн байгууллагуудын санхүүгийн байдлыг муутгасаар санхүүгийн байгууллагуудыг дампууруулж, санхүүгийн системийг эрсдэлд оруулсан байна. Энэ хугацаанд жижиг дунд, орон нутгийн санхүүгийн байгууллага, хамтарсан санхүүгийн байгууллагууд дампуурах тохиолдол их байв.

Японы Засгийн газрын зааварчилгаагаар холбогдох санхүүгийн байгууллагуудаас тусламж үзүүлэх хэлбэрээр эдгээр эрсдэлд орсон жижиг, дунд санхүүгийн байгууллагуудыг худалдан авах эсвэл өөрсдийн охин компани болгон нэгтгэх аргуудыг хэрэгжүүлж, санхүү эдийн засгийн системийн хямралд өртөх эрсдлийг бууруулж байв.

Хүснэгт 3. Япон улсад 1991-2008 оны хооронд дампуурсан банк санхүүгийн байгууллагуудын тоо

Он	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004-2008	Нийт
Банк	1	0	0	0	2	1	3	5	5	0	2	0	1	0	20
Зээлийн холбоо /Shinkin bank/	0	1	1	0	0	0	0	0	10	2	13	0	0	0	27
Зээлийн хоршоо /Credit union/	0	0	1	4	4	4	14	25	29	12	41	0	0	0	134
Нийт	1	1	2	4	6	5	17	30	44	14	56	0	1	0	181

2) Санхүүгийн хямралын хоёр дахь үе шат: 1995 оны сүүлийн хагас жилээс 1997 оны эхний хагас жил хүртэл

1995 оны 6-р сард хувь хүмүүст орон сууцны зээлийн үйлчилгээ үзүүлдэг болон үл хөдлөх хөрөнгийн зээлийн үйлчилгээ үзүүлдэг 7 орон сууцны санхүүгийн байгууллага дампуурсан байна. Эдгээр байгууллагуудын найдваргүй зээлийн хэмжээ нийт 6,410 тэрбум иен хүрсэн нь 1995 оны санхүүгийн байгууллагуудын нийт найдваргүй зээлийн хагасыг эзэлж байв.

Эдгээр байгууллагууд бараг бүхэлдээ банкинд түшиглэдэг учир, банкны үйл ажиллагаанд тулгарч буй эрсдлийг багасгаж, санхүүгийн системийг тогтвортой байлгах зорилгоор, эцэст нь Японы засгийн газраас эдгээр иргэдийн санхүүгийн байгууллага болон мөнгө зээлдэгч байгууллагуудын хоорондох зээлийн асуудлыг шийдвэрлэхэд зориулж 685 тэрбум иений төрийн хөрөнгийг зарцуулсан байна.

3) Санхүүгийн хямралын гурав дахь үе шат: 1997 оны хавраас 2005 он хүртэл

1997 оны 11-р сард томоохон банкууд дампуурал зарласан ба эдгээр дампуурсан банкуудыг түр улсын эзэмшилд шилжүүлэх арга хэмжээг авсан байна. Томоохон банкууд

дампуурснаар банкны найдваргүй зээлийн асуудлыг улам хурцатгаж, Япон улсын санхүүгийн байдлыг урьд өмнө байгаагүй их хэмжээний хямралд оруулсан байна. Тиймээс 1998 оны 10 сард Японы Засгийн газраас “Санхүүгийн сэргээн босгох тухай хууль”, “Эрт үед нь сэргээх журам” болон 2000 оны 5-р сард “Хадгаламжийн даатгалын тухай хууль”-д нэмэлт өөрчлөлт оруулж Японы санхүүгийн байгууллагуудын дампуурлын асуудлыг шийдвэрлэх тогтолцоог бий болгосон бөгөөд энэхүү тогтолцоо нь аажмаар харьцангуй төгс болсон гэж үздэг.

“Санхүүгийн сэргээн босгох тухай хууль”-ийн дагуу авсан арга хэмжээ

Зээлийн банкуудын дампуурлын асуудлыг шийдвэрлэхээр, 1998 оны 10-р сард “Санхүүгийн сэргээн босгох тухай хууль” болон “Эрт үед нь сэргээх журам”-ыг баталсан. “Санхүүгийн сэргээн босгох тухай хууль”-нд дампуурсан санхүүгийн байгууллагын асуудлыг шийдвэрлэх арга замыг заасан бол “Эрт үед нь сэргээх журам”-д харахан дампуураагүй санхүүгийн байгууллагад эртхэн арга хэмжээ аван дахин хөрөнгөжүүлэх тухай тусгасан байна.

- *Дампуурлыг хянан шийдвэрлэхэд баримтлах зарчим* - “Санхүүгийн сэргээн босгох тухай хууль”-нд зааснаар 2001 оны 3-р сарын сүүлч хүртэлх хугацааны дотор, санхүүгийн байгууллага дампуурвал дараах гол зарчмуудыг мөрдөнө. Үүнд:
 - Дампуурсан санхүүгийн байгууллагын найдваргүй зээлийн хэмжээ гэх мэт санхүүгийн үйл ажиллагааны мэдээллийг илчлэх.
 - Үйл ажиллагааг нь сэргээн босох боломжгүй болсон гэж үзвэл санхүүгийн байгууллагыг дампууруулах.
 - Дампуурсан санхүүгийн байгууллагуудын хувьцаа эзэмшигчийн болон үйл ажиллагаа эрхлэн явуулагчийн хариуцлагыг тодорхойлох.
 - Хадгаламж эзэмшигчдийн эрх ашгийг хамгаалах.
 - Дампуурсан санхүүгийн байгууллагууд цаашид санхүүгийн зуучлах үйл ажиллагааг үргэлжлүүлэх.
 - Өртөг зардлын хэмжээг хамгийн бага байлгах зарчмыг мөрдөх.
- *Санхүүгийн байгууллагын дампуурлын асуудлыг шийдвэрлэх* – Хадгаламжийн даатгалын корпорациас дампуурсан санхүүгийн байгууллагыг нэгтгэн авч байгаа байгууллагад өр төлбөрийг барагдуулахад тогтоосон дээд хэмжээний дотор санхүүгийн тусламж үзүүлнэ. Үүнд доор заасан гурван арга орно:
 - Хадгаламжийн даатгалын корпорациас дампуурсан санхүүгийн байгууллагыг нэгтгэн авч байгаа байгууллагад санхүүгийн тусламж үзүүлж, аль болох хурдан үйл ажиллагааг шилжүүлж дуусгана.
 - Хэрэв харахан нэгтгэн авах байгууллага олдоогүй тохиолдолд, засгийн газраас “Санхүүгийн асуудлыг шийдвэрлэх үйл ажиллагааг хариуцагч” томилж хариуцуулах ба дампуурлын асуудлыг шийдвэрлэх арга хэмжээг авна. Дампуурсан санхүүгийн байгууллага нь хуулийн этгээдийн хэлбэрээр урьдын адил тогтсон санхүүгийн зуучлах үйл ажиллагааг үргэлжлүүлнэ. “Санхүүгийн асуудлыг шийдвэрлэх үйл ажиллагааг хариуцагч” нь дампуурсан санхүүгийн байгууллагын зээлийг эргэн төлөгдөх боломжтой зээл болон найдваргүй зээл гэж ангилна. Тухайн найдваргүй зээлийг хасаж хямдруулан худалдана. Тухайн эргэн төлөгдөх зээлтэй үлдсэн санхүүгийн байгууллага нь “санхүүгийн асуудлыг шийдвэрлэх үйл ажиллагааг хариуцагч”-ийг хариуцаж авснаас хойш 1 жилийн дотор /дээд тал нь 2 жилийн дотор/ нэгтгэн авах банкыг олж, үйл ажиллагаагаа шилжүүлэн хадгаламжийн байгууллагаас санхүүгийн тусламж дэмжлэг авна.
 - Санхүүгийн системийн эрсдэлд хүргэж болох том хэмжээний санхүүгийн байгууллага дампуурвал, түр улсын эзэмшилд аван үргэлжлүүлэн тухайн үйл ажиллагааг явуулах ба тендер зарлан худалдана.

- *Засгийн газраас зээл батлан даах хэмжээг тогтооно:*
 - Засгийн газар нь зээл батлан даах хэмжээг 60,000 тэрбум иенээр тогтоож, хадгаламжийн даатгалын корпорацийг байгуулан, өөр өөр төрлийн данс нээх замаар асуудлыг шийдвэрлэсэн байна. Үүнээс хадгаламж эзэмшигчдийн хадгаламжийн хүрэлцэхгүй өр төлбөрийг барагдуулах зорилготой дансанд 17,000 тэрбум иен зарцуулсан ба санхүүгийн байгууллага сэргээн босгоход зориулсан дансанд 18,000 тэрбум иен зарцуулсан. Мөн санхүүгийн байгууллагыг эрт үед нь сэргээх дансанд 25,000 тэрбум иен зарцуулсан. Дээр дурдсан 60,000 тэрбум иений 7,000 тэрбум иенийг нь улсын өр хэлбэрээр тусгай үйл ажиллагааны данс уруу оруулсан ба үлдсэн 53,000 тэрбум иенийг хадгаламжийн даатгалын корпорациар дамжуулан засгийн газрын батлан даалтаар Японы Төв банкнаас болон Иргэдийн санхүүгийн байгууллагаас оруулсан байна.

“Хадгаламжийн даатгалын тухай хууль”-нд нэмэлт өөрчлөлт оруулсны дагуу авсан арга хэмжээ

Японд хадгаламжийн даатгалын тогтолцоо нь 1971 онд батлагдсан “Хадгаламжийн даатгалын тухай хууль”-иар зохицуулагддаг бөгөөд 2000 онд энэхүү хуулинд нэмэлт өөрчлөлт оруулснаар дампуурлын асуудлыг шийдвэрлэх урт хугацааны тогтолцоог бий болгосон гэж үздэг.

“Хадгаламжийн даатгалын тухай хууль”-нд зааснаар, засгийн газраас санхүүгийн хямралтай үед хурал зарлан хуралдуулж ямар арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэх талаар шийдвэрлэнэ. *“Хадгаламжийн даатгалын тухай хууль”-ийн 102 дугаар зүйлийн 1-т* заасны дагуу дараах гурван арга хэмжээг авахаар тусгасан байна. Үүнд:

- Нэгдүгээрт, хадгаламжийн даатгалын корпорациас үнэт цаас худалдан авах хэлбэрээр хараахан дампууралд ороогүй банк, санхүүгийн байгууллагыг дахин хөрөнгөжүүлэх.
- Хоёрдугаарт, хадгаламжийн даатгалын корпорациас дампуурсан буюу төлбөрийн чадваргүй болсон санхүүгийн байгууллагыг нэгтгэн авч байгаа банкинд санхүүгийн тусламж үзүүлэх ба хэрэв өртгийн хэмжээ нөхөн төлөх дээд хэмжээнээс хэтэрсэн тохиолдолд, нөхөн төлбөрийг нийт хадгаламжийн хэмжээгээр олгоно.
- Гуравдугаарт, хямралаас сэргийлэх боломжгүй болсон тохиолдолд дампуурсан санхүүгийн байгууллагыг улсын эзэмшилд авахаар шийдвэрлэсэн бол, хадгаламжийн даатгалын корпорациас хадгаламж эзэмшигчийн эрх ашгийг нийт хадгаламжийн хэмжээгээр хамгаална. 2003 онд Ашикага банк /Ashikaga Bank/ дампуурахад энэ арга хэмжээгээр зохицуулж байсан.

Хадгаламжийн даатгалын корпораци /ХДК/ нь хадгаламжийн даатгалын тогтолцоог удирдан зохион байгуулдаг. ХДК-ийн гол онцлог нь:

- Гишүүд албан ёсны байх
- Даатгалын хураамж авах даатгалын нэхэмжлэлийн дагуу төлбөр өгөх хязгаарлагдмал үйл ажиллагаа явуулдаг.

Санхүүгийн байгууллагуудаас ХДК-ийн удирдлагад төлөөлөн оролцдог. ХДК нь 450 сая иений хөрөнгөтэй. Засгийн газар Төв банк санхүүгийн байгууллагууд ХДК-ийн дүрмийн сангийн байгууллагууд ХДК -ийн 1/3 тус бүр оруулдаг.

ХДК нь эх үүсвэрт байгаа нөөц болон даатгалын хураамжын орлогоос даатгалын нэхэмжлэлийн төлбөрийг санхүүжүүлдэг. Шаардлагатай үед сангийн яамны зөвшөөрлөөр 50 тэрбум хүртэлх иенийг Японы төв банкнаас зээлэх эрхтэй.

ХДК нь дампуурсан санхүүгийн байгууллагуудын активуудыг эзэмшилдээ авч болох бөгөөд энэ тохиолдолд ХДК нь даатгалын нэхэмжлэлийг төлнө. ХДК нь даатгалын

хураамжын орлогоор Засгийн газрын бонд эсвэл бусад төрлийн үнэт цаас худалдан авах эсвэл санхүүгийн байгууллагуудын хадгаламжинд хөрөнгөө санхүүжүүлэх эрхтэй.

Хадгаламжийн даатгалын тогтолцоонд ердийн хадгаламж, хугацаагүй хадгаламжийг оролцуулан гадаад валютын хадгаламж, улсын байгууллагуудын хадгаламж болон санхүүгийн байгууллагын хадгаламжийг оролцуулахгүй иргэдийн хадгаламжийг авч үздэг. Даатгалын хураамж нь тухайн банкны санхүүгийн урьдах жилийн хадгаламжийн үлдэгдлээс тооцдог. Төлбөрийн одоогийн хувь хэмжээ нь 0.008% төлөх хэмжээ нь хадгаламжийн хэмжээнээс шалтгаална. Нэг хадгаламж эзэмшигчид төлөх дээд хэмжээ 3 сая иен байхаар тогтоосон.

Дараах тохиолдолд хадгаламжийн нэхэмжлэлийн төлбөрийг авна.

- Санхүүгийн байгууллагуудаас хадгаламжийг өгч чадахгүй тохиолдолд
- Санхүүгийн байгууллагуудын үйл ажиллагааг явуулах зөвшөөрлийг хаасан эсвэл санхүүгийн байгууллагуудыг дампуурсанд тооцож зарласан үед.

Хоёр дахь тохиолдолд гарцаагүй даатгалын нэхэмжлэлийн төлбөр хийгдэнэ. Харин нэг дэх тохиолдолд хадгаламжийн даатгалын компани нэг сарын дотор төлбөрийг хийх эсэхээ шийдвэрлэнэ.

“Хадгаламжийн даатгалын тухай хууль”-ийн 45 дугаар зүйлд заасны дагуу, Ерөнхий сайд болон Сангийн сайдаас Хадгаламжийн даатгалын корпорацийн үйл ажиллагаанд хяналт тавина.

Банкуудын үйл ажиллагаанд хяналт тавихдаа, Сангийн яамны дэргэдэх банкны товчоо Японы банкнаас жилд 2-3 удаа жилийн тайлан болон орлогын тайлан /хагас жилээр/ гаргуулахыг шаарддаг байна.

1990 оны эхэнд дампуурсан санхүүгийн байгууллагын тоо тасралтгүй нэмэгдэж байснаас болж хадгаламж эзэмшигчийн итгэлцлийг тогтвортой байлгах болон санхүүгийн системийн хямралаас урьдчилан сэргийлэх зорилгоор, 1992 оны 8 сараас эхлэн энэхүү хадгаламжийн нөхөн төлбөрийг дээд хэмжээнээс хэтрүүлэхгүй олгох аргыг түр хугацаанд хүчингүй болгосон байна. 1996 онд Япон улсын парламентаас “Хадгаламжийн даатгалын тухай хууль”-нд өөрчлөлт оруулснаар нэгэн онцгой аргыг авч хэрэгжүүлсэн. Энэ нь 2001 оны 3 сарын сүүлч хүртэл 5 жилийн хугацаанд хадгаламж эзэмшигчдийн нөхөн төлбөрийг нийт хадгаламжийн хэмжээгээр олгох арга хэмжээг авсан. Харин 2000 оны 5 сард “Хадгаламжийн даатгалын тухай хууль”-д өөрчлөлт оруулахдаа, санхүүгийн эрсдлээс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор хөлдөөж буй дээр заасан хугацааг нэг жилээр сунган 2002 оны 3 сар болгосон. Гэвч 2002 оны 4 сараас хойш хугацаатай хадгаламжууд хугацаагүй хадгаламж руу шилжих, жижиг дунд болон орон нутгийн банкнаас том банкууд руу хөрөнгө урсах байдал ихээр гарсан. Тиймээс санхүүгийн системийн тогтвортой байдлыг хангах зорилгоор Японы Засгийн газар 2002 оны 10 сараас 2005 оны 3 сарын сүүлч хүртэл дахин сунгасан.

Японы хямралаас үүдэн сэргээн босгох замаар санхүүгийн байгууллагуудын тоог эрс бууруулсан. Хотын банкны тоо 1998 оны 3 сард 10 байсан бол 2009 оны 12 сард 5 болж, орон нутгийн банкны тоо 64-өөс 44 болж буурсан, мөн Зээлийн холбоо /Shinkin bank/ нийт 401 байснаас 273 болж, харин Зээлийн хоршоо /Credit union/ 351 байснаас 160 болж буурсан байна.

2009 оны 3-р сарын сүүлч хүртэл хадгаламжийн даатгалын корпораци нийт 181 санхүүгийн байгууллагад дампуурлын арга хэмжээг авч хэрэгжүүлсэн байна. Үүнээс гурвыг нь улсын эзэмшилд авсан ба үлдсэн 177 нь санхүүгийн дэмжлэг авсан байна. Санхүүгийн хямралын

үед Японд нийт 168 дампуурсан санхүүгийн байгууллагын хадгаламж эзэмшигчдийн эрх ашгийг нийт хадгаламжийн хэмжээгээр нь хамгаалж байсан байна. /Хүснэгт 4./

Хүснэгт 4. Япон улсын банк санхүүгийн байгууллага дампуурахад авсан арга хэмжээ

Хугацаа	1996.05 хүртэл /хязгаартай хэмжээгээр/	1996.06-2005.03 /нийт хадгаламжийн хэмжээгээр/	2005.04- өөс эхлэн /хязгаартай хэмжээгээр/	Нийт
Хадгаламжийн даатгалаас төлөх	0	0	0	0
Мөнгөн тусламж үзүүлэх	9	168	1	178
Улсын мэдэлд авах	0	3	0	3
Нийт	9	171	1	181

Хадгаламжийн даатгалын корпорациас дампуурсан санхүүгийн байгууллагыг нэгтгэн авч байгаа банкинд санхүүгийн туслалцаа үзүүлэх, эд хөрөнгийг нь худалдан авах, бага хүүтэй зээл олгох, зээл батлан даах гэсэн хэлбэрийн санхүүгийн туслалцаа үзүүлсэн байна. 2009 оны 9-р сарын сүүлч хүртэл хадгаламжийн даатгалын корпораци нийт 181 санхүүгийн байгууллагад дампуурлын арга хэмжээг авч хэрэгжүүлсэн ба эдгээр байгууллагуудад 18,870 тэрбум иений мөнгө хандивлах, 6,370 тэрбум иений хөрөнгө худалдан авах, бага хүүтэй зээл болон нийт 12 тэрбум иен зээлийг батлан даасан болно. /Хүснэгт 5./

Хүснэгт 5. Япон улсын банк санхүүгийн байгууллага дампуурахад зарцуулсан мөнгөн тусламжийн хэмжээ /нэгж: зуун сая иен/

Он	Мөнгөн тусламж үзүүлэх				
	Тоо	Мөнгөн тусламж үзүүлсэн	Худалдсан хөрөнгө	Бага хүүтэй зээл	Зээл батлан даах
1992	2	200	-	80	-
1993	2	459	-	-	-
1994	2	425	-	-	-
1995	3	6,008	-	-	-
1996	6	13,160	900	-	-
1997	7	1,524	2,391	-	40
1998	30	26,843	26,815	-	-
1999	20	46,371	13,044	-	-
2000	20	51,564	8,501	-	-
2001	37	16,425	4,064	-	-
2002	51	23,185	7,949	-	-
2003	0	-	-	-	-
2004	0	-	-	-	-
2005	0	-	-	-	-
2006	0	-	-	-	-
2007	0	-	-	-	-
2008	1	2,566	17	-	-
Нийт	181	188,673	63,680	80	40

2.2. Япон улсын Засгийн газраас хэрэгжүүлсэн санхүүгийн байгууллагын дампуурлаас урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ

Япон улс нь банк санхүүгийн байгууллагын дамжпуурлаас сэргийлэхийн тулд хадгаламжийн даатгалын тогтолцоог ашигладаг. Япон улсад арилжааны бүх банк хадгаламж татах үйл ажиллагаа эрхэлдэг боловч тухайн эх үүсвэрийг банк захиран зарцуулах эрхгүй. Энэ эрхийг Японы Засгийн газар нь эдэлдэг. Ийм ч учраас Японы засгийн газар хадгаламжийг хөлдөөж түүнийг эзэмшигчдийн эрх ашгийг хамгаалах үүргийг өөртөө авдаг. Японы арилжааны банкуудын хадгаламжийн хэлбэрээр хөрөнгө татах сонирхол нь дараах байдлаар зохицуулагдаж байдаг. Үүнд: Хадгаламжийн хэлбэрээр татсан хөрөнгийн хэмжээгээр төв банк нь арилжааны банкуудад янз бүрийн хөнгөлөлт үзүүлдэг. Жишээ нь урт хугацаатай, бага хүүтэй зээл олгох гэх мэт.

Даатгалын хадгаламжийн банк, Хадгаламжийн даатгал, Хадгаламжийг хөлдөөх зэрэг бүх үйл ажиллагаа нь хадгалуулагчдыг төрийн зүгээс хамгаалж байгаа хэлбэр бөгөөд ихэнх тохиолдолд улсын байгууллагууд үүнийг эрхэлдэг байна.

* * *

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

- Bankruptcy Code (US. Code, Title XI), 1978
- Liu Rui, 2010, "A Study of Japanese financial institutions bankruptcy", Institute of Japanese Studies, Chinese Academy of Social Sciences, Beijing, 100007.
<http://ijs.cass.cn/uploadfile/2010/0621/20100621024439596.pdf>
- Eiji MAEDA , January 2013, "Resolution and Reconstruction of Financial Institutions: Japan's Experiences", Research and Statistics Department Bank of Japan.
www.diis.dk/graphics/Events/2012/Maeda_Presentationw_disclaimer.pdf
- "Хадгаламжийн даатгалын тухай хууль" Япон улсын хууль, 1971 он /Deposit Insurance Law (Law No. 34 of April 1, 1971)/.
- "Арилжааны банкны дампуурал", Л. Оюун.
- www.ncua.gov/Legal/Regs/Pages/Regulations.aspx
- http://en.wikipedia.org/wiki/Savings_and_loan_crisis